

Stará vratislavická škola pod kostelem na obrázku z doby, kdy byl historický objekt využit jako první mateřská školka v obci. Na obrázku je dobře viditelný pískovcový portál rámuující vstup do chodby dělící objekt na dvě části.

Patrný je i štít sousedního objektu č. 111, stojícího až za cestou k Nise.

Prosečský kronikář Anton Jäger, fojtecký vlastivědec Anton Ressel i vratislavický učitel Alfred Appelt – ti všichni sepsali příběhy nejstarších vratislavických škol, zdejších pánů učitelů, řídících i jejich žáků. První z nich tak učinil roku 1865, druhý pak v roce 1929 a třetí až roku 1938. Na dnešní, poněkud povrchní dobu zachytili ve švabachu možná až příliš detailně (a pro současníky snad i lehce nudně) jména skoro všech vratislavických učitelů, stavby zdejších školních budov, příběhy nejen žáků, ale i manželek a dětí zdejších schulmeisterů čili školních mistrů. Jen díky nim se zprávy o vzdělávání dětí v údolí mezi Prosečským hřebenem a Císařským kamenem dochovaly dodnes. A to není úplně běžné: ne všechny obce Liberecka se mohou těšit z tak podrobných informací o starých školách a učitelích. Stojí za to je proto pro dnešní čtenáře otevřít a v češtině zachovat pro příští časy. A tak budoucí pokolení trochu poučit, že zdejší škola nebývala vždy věcí samozřejmou a poskytovanou bez nároku na obří oběti obce a jejích obyvatel. No jen si to poslechněte.

Rozsah vratislavického školního obvodu, tedy oblasti, z níž chodily děti do zdejší školy, se v průběhu staletí značně vyvíjel. Na počátku zdejších „školních dějin“ býval překvapivě hodně široký a zahrnoval řadu i poměrně vzdálených obcí: nejen levobřežní a pravobřežní Vratislavice, ale i Proseč, Kunratice, k Rádlu náležející osadu Nový Svět, a dokonce i část Vesce. Na počátku 18. století, kdy se začala formovat škola v podobě alespoň trochu příbuzné tomu, co si pod tímto slovem představujeme dnes, v tomto obvodu žilo ve 275 chalupách celkem 160 školou povinných dětí.

Od té doby se zdejší školství značně vyvíjelo, nikoliv rychle, ale v průběhu roků se postupně měnily vyučovací metody, počet dětí neuvěřitelně rostl, měnily se učebny a jejich vybavení, vznikaly a po čase i opět zanikaly malé výpomocné školy v Novém Světě či Proseči. Ve druhé polovině 19. století se pak rodily samostatné a vesměs velkolepé školní budovy, připomínající zámky či chrámy vzdělanosti. Podle jejich architektury – odkazující na antickou ušlechtilost – poznáme dodnes školní budovy na celém rozsáhlém území zašlé monarchie, od Tyrolska až po Halič, Vratislavice nad Nisou nevyjímaje.

Stará škola po druhé světové válce již vůbec nebyla v dobré kondici. Postupně chátrala, až byla nakonec zbořena. Místo, kde stála, bylo zabráno pro rozšíření areálu Bytexu, který byl obehnan vysokým betonovým plotem. V popředí jsou koleje železniční vlečky.

Jak jsem již jednou psal, vřatslavickému školství bude za chvíli 400 let a za tu dobu ušlo neuvěřitelně dlouhou cestu. Od mistra učitele Christoph Seidla z časů Albrechta z Valdštejna až po mistra ředitele Libora Rygála z ryzí vřatslavické současnosti. Nejstarší písemná zmínka o vřatslavickém školství pochází z roku 1617, kdy byla v březnu zdejší obcí přikoupěna zahrada ke škole stojící u panského mlýna. To místo není zcela přesně doloženo, ale má se za to, že zdejší starodávná škola stávala někde ve svahu mezi tokem Nisy a současným kostelem Nejsvětější Trojice. Asi tam, kde pak stály obě chalupy, v nichž se učily zdejší děti; obrázky poslední z nich – provlhlého kamenného domku – se zachovaly dodnes. Ale o tom až později...

Vznik vřatslavického školství je ale ještě trošičku starší. Předváleční vlastivědci věřili, že zdejší škola vznikla snad ještě v protestantských časech z příkazu majitele panství Melchiora z Redernu, který, pamětlivý potřeby vzdělání dětí coby budoucích schopných poddaných, nařídil v některých větších vsích na svém panství zřídit školy při kostelích. Jenže Melchior zemřel dříve, než byla škola v údolí Nisy vůbec založena. V jeho díle však pokračovala redernská vdova, žena podle tradice neskutečně zlá, ve skutečnosti však především pragmatická – *Katharina von Redern* čili Kateřina z Redernu. Byla to tedy patrně právě ona, kdo stál u zrodu vřatslavické školy.

Stará vřatslavická škola měla ale na míle daleko od představy současníků. Z roku 1635 se dochoval popis zdejší „vzdělávací instituce“ a nestačili bychom se divit. Měla to být je obyčejná dřevěná chalupa a v ní jen jedna místnost s bílými kachlovými kamny s měděncem, stůl, tabule s dlouhou lavicí, další lavice pro děti okolo zdí místnosti, police s hliněnými hrnci a okolo spousta haraburdí.

První vřatslavický *Schulmeister* čili mistr učitel byl onen Christoph Seidel. Je zde věrně doložen v roce 1627. Moc dlouho si ve Vřatslavicích ale nepobyl, po pár letech přijal místo učitele v Nové Vsi. Jeho nástupcem, těžko však říci, jestli bezprostředním – byl jistý Adam Thumber, někdy uváděný také jako Thumme či Thum. Vlastivědná literatura spekuluje, že tento Adam byl možná synem Jakoba Thumbera z městečka Sagan ve Slezsku, kterého coby mistra muzikuse povolala do Liberce roku 1612 právě Kateřina z Redernu, ale potvrzeno to není. Jeho jméno se v matrikách nachází poprvé roku 1626, avšak teprve roku 1645 je výslovně uváděn jako kostelní písař, a to značilo, že byl i učitelem. No, nesmějte se, milí čtenáři: každý ze starobylých učitelů býval zároveň i písařem a jakýmsi kostelním „podržtaškou“, který dělal široký servis duchovním při jejich službě. Adam

Thumber se ve Vratislavicích oženil s Dorotheou, vdovou po bývalém pivovarníkovi Georgu Luxovi z Liberce.

Co se s ním přihodilo, nikdo neví, ale roku 1651 už nacházíme ve Vratislavicích nového učitele Christopha Luxe. Zcela logicky nás napadne, že to mohl být vyženěný nevlastní syn Adama Thumbera. Po něm byl učitelem Christoph Seidel, označovaný v listinách jako *Kirchenschreiber und Rektor in Maffersdorf* (Kostelní písař a učitel ve Vratislavicích). Podle všeho však to byl Seidel zcela odlišný od svého jmenovce – prvního učitele. Víme o něm jen to, že se v listopadu 1655 oženil s Annou, dcerou domkáře Körbera z Vratislavic. Ta mu dala pět dětí: Annu Rosinu (1658), Johanna Christopha (1660), Johanna Heinricha (1662), Annu Marii (1665) a Johanna Friedricha (1667). Na následky posledního z porodů ovšem Anna Seidelová v prosinci 1667 zemřela, a jejímu muži se proto pobyt ve Vratislavicích zprotivil natolik, že se odsud odstěhoval. Nacházíme jej již roku 1668 v pozici schulmeistera ve Smržovce, kde se 27. listopadu 1668 podruhé oženil s Rosinou Hoffmannovou. Roku 1690 se stal kantorem v Jablonci a zemřel tamtéž v březnu 1708.

Jeho nástupcem ve Vratislavicích byl Johann Friedrich Ehrlich, narozený roku 1644 v Liberci jako syn Abrahama Ehrliche a Anny vdovy Hainové. Lze vytušit, že podle jména mohl nový učitel pocházet z rodiny bohatých šenkýřů provozujících úspěšně liberecký Radniční sklep. Nový učitel se oženil v květnu 1666 s Annou Judithou, dcerou krejčího Johanna Müllera z Liberce. Podle starých zápisů musel ale být ve Vratislavicích činný již za svého předchůdce, možná jako jeho pomocník. Staré knihy uvádějí, že 12. května 1667 se mu zde narodil jeho první syn Johann Friedrich. Dochovala se bohužel i smutná zpráva, že 9. května 1669 se tento chlapec utopil u otcovského domu v díře s vodou. Dne 17. dubna 1669 se Ehrlichovi narodil druhý syn Johann Jakob. Ale potom měl chudej učitel-skej pomocník ještě řadu dětí: Johanna Friedricha (1671 – pozdějšího učitele v Bílém Kostele), Annu Marii (1671), Annu Judithu (1676), Abrahama (1679, o němž se psalo, že jej 5. května 1693 zabil blesk při zvonění proti bouři na věži kostela ve Stráži nad Nisou) a konečně ještě Gottfrieda Josefa (1681).

Kostelním písařem a řádným učitelem v kostelním obvodu Vratislavice byl Johann Friedrich Ehrlich ustanoven až 26. září 1681 Christophem Richterem, vrchním rychtářem statku Sedmivsi. Nebylo to ale na dlouho, vlastně jen na pár měsíců. Ehrlich byl již na začátku roku 1682 přeložen do Stráže nad Nisou. Jeho odchod z Vratislavic nepůsobí jako dobrovolný: tak dlouho na své místo čekal, a najednou v něm vydržel jen pár měsíců. Když

*Druhá vratislavická školní budova – dnešní objekt úřadu městského obvodu –
byla postavena na opačné straně silnice než je kostel Nejsvětější Trojice*

ale víme, kdo jej nahradil, je vše najednou jasnější – jeho nástupníkem ve funkci kostelního písaře a učitele nebyl nikdo menší než Johann Jakob Richter, dvaadvacetiletý syn zmíněného dědičného vrchního rychtáře Christopa Richtera! Pověřovací listina nového šulmajstra je datována

21. ledna 1682 a byla pro jistotu podepsána rovnou na libereckém zámku přímo panským vrchním Georgem Flickem.

Johann Jakob Richter a pocházel z rodiny „vesnické aristokracie“, před instalací do vratislavické školy působil jako panský cerevisiarius čili pivovarník v pivovaru v Hodkovicích. Je podivuhodné, že vyměnil tuto pěknou pozici za úřad šulmajstra ve své rodné obci. Přitom toto povolání v nejstarších dobách nepřinášelo žádné velké bohatství, učitelé s kopou dětí neměli nikdy jednoduchý život, jak se ještě dále dozvíme.

Johann Jakob Richter byl dvakrát ženatý. Nejdříve si v říjnu 1686 vzal šestnáctiletou dceru sedláka Mattheuse Schiedela z levobřežních Vratislavic, nicméně ta mu dala dvě děti – Marii Rosinu (1688) a Antona Josepha (1688). Roku 1691 však zemřela. Z druhého manželství se sedmnáctiletou Rosinou Titzmannovou, dcerou Georga Titzmanna z česko-dubské strany Vratislavic, měl pak dalších jedenáct dětí: Annu Rosinu (1694), Marii Magdalenu (1696), Annu Barbaru (1698), Annu Katharinu (1700), Antona Matthiase (1702), Marii Theresii (1704), Annu Dorotheu (1705), Judithu Ludmillu (1707), Marii Elisabethu (1710), Annu Dorotheu (1713) a Johanna Jakoba (1718). Dobové prameny uvádějí že „jen“ tři z nich se nedožily dospělosti: Johann Jakob a Maria Terezia se nedožily ani jednoho roku, první Anna Dorothea zemřela jako tříletá. Dětská úmrtnost ve Vratislavicích byla přitom vyšší.

Po smrti dědičného rychtáře Christopha Richtera převzal učitel Johann Jakob roku 1694 otcovské hospodářství číslo 516, tzv. *Lobelbauerwirtschaft*, na česko-dubské straně Vratislavic a za pár let se v této funkci velmi zasloužil o stavbu zdejšího barokního kostela. Zemřel ve vysokém věku 27. dubna 1724.

Učitelské místo ve Vratislavicích tedy zůstalo volné, a proto se na něj roku 1694 ze Stráže nad Nisou vrátil již zmiňovaný Johann Friedrich Ehrlich. Ale protože učitel měl povinnosti nejen ve škole, ale i v kostele, přinášelo jeho nové angažmá velké osobní potíže. Vratislavičtí s ním prý vůbec nebyli spokojeni, protože nerozuměl hudbě a neuměl ani správně hrát na varhany v kostele. To vyvolávalo četné stížnosti nejen ze zdejší obce; dospělo to tak daleko, že 29. prosince 1694 si na něj u vrchnosti stěžovali i šolcové z kostelního (a zároveň tedy školního) obvodu: Gottfried Hauser z Vratislavic – liberecké strany, Hans Porsche z Proseče a Christoph Friedrich Möldner z Kunratic. Ehrlich se všem výtkám bránil tím, že vychází jen z osobní nevraživosti. A tehdejší panský hejtman Christian Platz von Ehrenthal jej v této argumentaci překvapivě (a možná, že k libereckým vazbám jeho rodiny ne až tak překvapivě) podpořil. Ehrlich pak zůstal učitelem až do své smrti 29. března 1713.

Poslední objekt vratislavické školy od architekta Trossina připomíná malý palác

Po něm pak uvolněné místo získal jeho syn Gottfried Josef Ehrlich, narozený roku 1681. Svůj úřad zastával až do smrti v roce 1737. Žena Anna Maria mu zde mezitím ve škole porodila hned několik dětí podivuhodných jmen: Gottfrieda Juliuse (1726), Johanna Friedricha (1728), Johanna Antona (1730), Annu Judithu (1732), Gottfrieda Vitalise (1734) a Johanna Friedricha Narziusse (1735). Po smrti otce se početná rodina odstěhovala z Vratislavic pryč a na scénu zdejšího vzdělávání nastupuje široce rozvětvená dynastie učitelů Möldnerů, která pak na vratislavické škole působila více jak dvě století.

Möldnerovi jsou připomínáni již roku 1666 v Rýnovicích, kde působil učitel Kaspar Möldner. Prvním nositelem tohoto jména ve vratislavické škole byl Johann Christoph Möldner, který se zde objevil v roce 1737. Na správného učitele své doby měl poměrně málo dětí: „pouze“ Marii Elisabeth, Johanna Josepha (1723), Johanna Friedricha (1739) a Veroniku (1740). Učitel Johann Christoph Möldner zemřel ve Vratislavicích 1. května 1754 a vedení vratislavické školy převzal syn Joseph. Ten se v listopadu 1747 oženil s Annou Veronikou Kretschmer a s ní měl taktéž „jen“ tři děti: Johanna Antona (1750), Aloise Ignaze (1754) a Ignaze Aloise Josefa (1756).

První žena mu zemřela roku 1779, druhé manželství uzavřel učitel s Annou Barbarou Ginzkey v červnu 1781, ale toto zůstalo úplně bezdětné. Jaký to obrovský rozdíl oproti učiteli Richterovi, na děti bohatému, či jeho synovi Johannu Antonovi!

Johann Josef Möldner zemřel 18. srpna 1790 a opět přenechal své místo synovi – čtyřicetiletému Johannovi Antonovi. Ten byl z dnešního pohledu poněkud bulvární postavou, neboť měl ve škole postupně dokonce tři ženy a moře dětí! Annu Juditu Appeltovou si vzal v srpnu 1773 a měl s ní tři děti, z nichž jen jedno se dožilo dospělého věku. Poté se 20. září 1779 (čtyři měsíce po smrti první ženy!) oženil s Josefou Hörbeovou – dcerou rycháře z česko-dubské stany Vratislavic. Ta mu porodila celkem 9 dětí.

Učitel Möldner nejprve působil jako regenschori v Hrádku nad Nisou a poté, co roku 1790 zemřel jeho otec, se teprve vrátil do Vratislavic a převzal vedení zdejší školy. Po smrti druhé manželky v únoru 1791 se ještě téhož roku Johann Anton potřetí oženil – vzal si Veroniku Wormovou, s níž měl ještě sedm dalších potomků. Dohromady tedy měl úctyhodný pan vratislavický učitel dnes těžko představitelných 19 dětí!

Na děti bohatý učitel Johann Anton Möldner zemřel 24. listopadu 1809 a jeho třetí žena jej dalece přežila – zemřela až v červnu 1851 ve věku 86 let. Osudy všech dětí Möldnerových byly velice pestré. Za všechny stojí za to připomenout například Marii Magdalenu (narozenou 17. dubna 1788 v Hrádku nad Nisou), ve Vratislavicích známou pod přezdívkou *Schulmagdalene* (Školní Magda). Už jako maličká často svému otci pomáhala při vyučování, byla prý velmi nadaná a oblíbená, její krásný zpěv byl často slyšet ve zdejším kostele a kronikář Jäger ji také zmiňuje jako zpěvačku originálních pastýřských písní o půlnočních mších. Přestože ženy v té době nevyučovaly, Schulmagdalene dynastii učitelů Möldnerova rodu neporušila. Byla matkou učitele Antona Adolfa Appelta (narozeného roku 1821), který celý život zasvětil vzdělávání dětí a po působení ve Vratislavicích i jinde získal ve své době velmi prestižní místo ředitele německé Novoměstské obecné školy v Praze. Ředitel Appelt byl zase otcem Alfreda Appelta (narozeného roku 1879), pokračovatele povolání svého otce a působícího od roku 1900 ve vratislavické škole. Doby se ve 20. století hodně změnily, a tak se i jeho dcera Marianna (narozena roku 1910) opět věnovala zděděnému povolání a působila ve škole ve Vratislavicích. Jako příslušnice 9. generace učitelů Möldnerů a Appeltů, kteří se zde věnovali vzdělávání a zušlechťování vratislavických dětí. Vzpomínáte? Skvělý pan učitel Appelt a jeho nadaný žák – profesor Roland Bulirsch, který vypočítal návrat kosmonautů z měsíce...